

BESTUURLIJKE WERKAFSPRAKEN BONAIRE

gesloten tussen

De Staat der Nederlanden

en

Het Openbaar Lichaam Bonaire

te

Kralendijk

Op 16 juni 2022

De Staat der Nederlanden, te dezen vertegenwoordigd door mevrouw A. van Huffelen, staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering,

en

het openbaar lichaam Bonaire, te dezen vertegenwoordigd door de heer E.E. Rijna, gezaghebber (hierna te noemen : het OLB),

hierna in gezamenlijkheid te noemen: partijen,

overwegende dat:

- de gelding van het Bestuursakkoord Bonaire ingevolge artikel 4 van de Overeenkomst zal eindigen op 31 december 2022;
- via het Coalitieakkoord dekking is verkregen voor verdere uitvoering van lopende projecten en uitvoering van aanvullende initiatieven;
- na de verkiezingen in 2023 met het nieuwe Bestuurscollege en de nieuwe Eilandsraad een nieuw Bestuursakkoord zal worden afgesloten voor een langere termijn;
- partijen daarom werkafspraken met elkaar wensen te maken voor de periode tot aan de verkiezingen van 2023;

komen overeen:

- Bestuurlijke Werkafspraken 2022-2023;
- Deze afspraken treden in werking, respectievelijk zijn van kracht vanaf de dag nadat deze door partijen zijn ondertekend en lopen tot en met maart 2023;

Aldus overeengekomen in tweevoud en ondertekend te _____ op _____

De Staat der Nederlanden,

Het Openbaar Lichaam Bonaire,

.....
A.C. van Huffelen
*De staatssecretaris van Koninkrijksrelaties
en Digitalisering*

.....
E.E. Rijna
De gezaghebber van Bonaire

Bestuurlijke Werkafspraken 2022 - 2023

Inleiding

Het openbaar lichaam Bonaire (OLB) en het Rijk hebben in 2018 een bestuursakkoord afgesloten met het doel gezamenlijk gestelde doelen voor Bonaire te realiseren. Het merendeel van de projecten in dit bestuursakkoord is inmiddels afgerond en op dit moment bevindt een aantal zich nog in de uitvoeringsfase. Het huidige bestuursakkoord loopt tot eind 2022. De partijen hebben besloten om een lijst met bestuurlijke werkafspraken op te stellen voor de periode 2022 en 2023, tot aan de verkiezingen van maart 2023. In Q1 2023 wordt de voortgang op de bestuurlijke werkafspraken geëvalueerd en worden vervolgfafspraken met het nieuwe Bestuurscollege en de nieuwe Eilandsraad gemaakt voor een langere termijn.

Via het Coalitieakkoord is dekking verkregen voor een belangrijk deel van de afspraken. Speerpunt van het Bestuursakkoord en daarmee ook van de bestuurlijke werkafspraken is dat merkbare verbeteringen voor de inwoners van Bonaire worden gerealiseerd. Een goede bestuurs- en uitvoeringskracht van het openbaar lichaam is daarbij een belangrijke basis en wordt daarom als een van de prioriteiten gezien.

Nu het laatste jaar van het Bestuursakkoord is ingegaan, is het tijd de balans op te maken en de laatste prioriteiten vast te stellen. In drie jaar tijd zijn er mooie resultaten geboekt en is ook duidelijk geworden waar de grootste uitdagingen liggen. Sleutelposities binnen het OLB zijn ingevuld, er zijn trainingsprogramma's opgezet dan wel geïntensiveerd, er is aanvullende expertise beschikbaar gekomen en er zijn twinninginitiatieven opgezet met gemeenten in Europees Nederland. Mede dankzij deze verbeteringen in de bestuurs- en uitvoeringskracht, kon aan zichtbare verbeteringen voor de lokale bevolking worden gewerkt. Zo is er een jobcentrum opgezet, wordt binnen het programma BES(t) 4 kids gewerkt aan het verbeteren en toegankelijker maken van de kinderopvang, is de renovatie van de grote wegen in volle gang en bovendien in goed beheer door het OLB, wordt er gewerkt aan vergroten van het aanbod sociale huurwoningen en zijn initiatieven gestart om lokale voedselproductie te intensiveren en betaalbaarder te maken.

Op een aantal thema's binnen het Bestuursakkoord is minder voortgang geboekt dan gewenst. In het oog springen de organisatieontwikkeling, de sociaaleconomische agenda en grondbeleid / RO-zaken. Hoewel er op deze thema's zeker ook successen zijn behaald, is een deel van de beoogde resultaten nog niet bereikt. Naar aanleiding van deze aandachtspunten en de aanzet voor (korte en lange termijn) bestuurlijke afspraken die door het OLB is opgesteld in april 2022, zijn de prioriteiten benoemd voor 2022 en 2023. Deze worden vastgesteld in voorliggende bestuurlijke werkafspraken. Hoewel de focus in de uitvoering van deze afspraken zal liggen, blijven ook de lopende afspraken uit het Bestuursakkoord 2018-2022 (zoals de afspraken over overheidsdeelnemingen, wegen, toerisme en kinderopvang) van kracht. De voortgang hierop zal worden meegenomen in de evaluatie van Q1 2023.

Met ingang van 2022 wordt de vrije uitkering structureel verhoogd. In 2022 gaat het om een bedrag van 2.262.000 euro (2.669.160 USD). Dit bedrag is een eerste stap om de vrije uitkering meer in overeenstemming te brengen met de kosten die gepaard gaan met de uitvoering van de eilandelijke taken. De komende jaren is voorzien in een verdere verhoging van de eilandelijke middelen. Voor de drie eilanden samen is vanaf 2025 structureel ruim 13 miljoen euro (USD 15,4 miljoen) beschikbaar. De verhoging van de vrije uitkering is nodig voor een adequate uitvoering van de eilandelijke taken (in het bijzonder het meer structureel bekostigen van zaken die nu incidenteel worden bekostigd). De precieze invulling zal via een begrotingswijziging worden voorgelegd aan de Eilandsraad.

Prioriteit 1: Sociale agenda

Er worden verdere stappen gezet om de beoogde doelen op de sociale agenda te behalen. De prioritaire doelen zijn:

- Gelijke kansen voor volledige ontwikkeling en ontplooiing voor de burgers van Bonaire, met specifieke aandacht voor kinderen/jongeren;
- De burgers van Bonaire hebben voldoende middelen, dan wel voorzieningen tot hun beschikking om een menswaardig bestaan te kunnen leiden. Het Rijk werkt toe naar het ijkpunt sociaal minimum door de inkomens (minimumuitkeringen, minimumloon en kinderbijslag) te verhogen en tegelijkertijd de kosten van levensonderhoud te verlagen.

In 2022 en 2023 worden concrete stappen gezet om hier naartoe te werken, waarbij de focus zal liggen op de uitvoering van het armoedebeleid dat als onderdeel van het Bestuursakkoord 2018-2022 wordt opgesteld en verbeteren van de bestaanszekerheid.

Actiepunten

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
1	Verdere uitvoering armoedebeleid	Het OLB voert het in 2022 opgestelde armoedebeleid uit. Op de korte termijn ligt de focus op: <ul style="list-style-type: none"> • schuldhulpverlening (Inwoners met schulden instrumenten bieden om hun bestaanszekerheid te verbeteren); • Introductie STAP (Stimulering Arbeidsmarkt Positie) budget (link met Plenchi di Trabou). • Kindpakketten Gedurende de looptijd van dit akkoord is er ruimte om taakoverdracht te verkennen voor de bijzondere onderstand. Voorwaardelijk is dat het OLB blijkt geeft van voldoende bestuurlijke en uitvoeringskracht om deze taak aan te kunnen.	€1 mln (CN-envelop, posten achterstanden en prioriteiten RA)	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Voortzetten van de inzet op schuldhulpverlening en introductie STAP • Inzichtelijk maken van de lokale armoede-problematiek (bv armoede-conferentie) • Voorbereiding en zo mogelijk introductie van kindpakketten 	Voortzetten van de inzet op schuldhulpverlening en concretisering STAP	<ul style="list-style-type: none"> • In Q1 2023 is duidelijk en kan worden bijgehouden hoeveel mensen er nog onder het bestaansminimum zitten. • Eerste resultaten zichtbaar op de inzet op schuldhulpverlening en STAP.
2	Verhoging minimumloon, minimumuitkeringen en kinderbijslag	Het Rijk en de Centraal Dialoog Bonaire werken toe naar een inkomensverhoging waarbij het ijkpunt sociaal minimum als leidraad geldt. In 2023 (en verder) wordt ingezet op: <ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijkse verhoging van het minimumloon, met als doel dat het ijkpunt sociaal minimum in 2025 wordt 	€587.0000 in 2022 en €6.501.000 in 2023 voor CN (CN-envelop). Verdeling naar rato van feitelijke besteding. Dit betreft voor 2023 een maximumbedrag (afhankelijk van ruimte die werkgevers zien om WML te verhogen).	SZW	<ul style="list-style-type: none"> • Een verhoging van de toeslagen zelfstandig wonen en gezamenlijke huishouding in de onderstand van respectievelijk 	<ul style="list-style-type: none"> • Per 1 januari 2023 significante stap zetten op het niveau van het wettelijk minimumloon en de uitkeringen onderstand, 	<ul style="list-style-type: none"> • Significante stap zetten richting ijkpunt sociaal minimum, zodat het realiseren van het sociaal minimum als einddoel in 2025 kan

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
		<p>gerealiseerd. Over deze maatregel vindt afstemming plaats met de Centraal Dialoog Bonaire.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verhoging van de minimum uitkeringen (onderstand, AOV en AWW) met als doel om in 2025 het ijkpunt sociaal minimum te bereiken. Randvoorwaardelijk is hierbij ruimte voor verhoging van het WML (m.u.v. verkleinen afstand onderstand t.o.v. WML voor toeslag zelfstandig wonen en toeslag gezamenlijke huishouding). • Verhoging van de kinderbijslag tot \$109 per kind per maand per 1 januari 2023. 			7,5% en 15% per 1 juli 2022.	<p>AOV en AWW (inzet minister APP is een beleidsmatige verhoging van 10%; uitvoering is afhankelijk van gebleken ruimte om WML te verhogen).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Percentage verhoging uitkeringen in beginsel gelijk aan verhoging minimumloon • Een verhoging van kinderbijslag met \$10 per kind per maand t.o.v. niveau 1 juli 2022. 	<p>worden gehaald.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een verhoging van de kinderbijslag van \$20 per kind per maand.
3	Modernisering socialezekerheidsstelsel	<p>Modernisering socialezekerheidsstelsel: voorbereiden van een werkloosheids-regeling; inhoudelijk voorstel wordt nog in de tweede helft van 2022 voor consultatie voorgelegd, ook aan de Centraal Dialoog;</p> <p>- het onderzoeken van een loondervingsuitkering voor de begeleider bij medische uitzending.</p>	€700.000 in 2023 voor implementatiekosten CN-breed (CN-envelop)	SZW	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiding en consultatie t.b.v. opstellen van een werkloosheids-regeling. • Idem ten aanzien van een regeling voor uitkering begeleider medische uitzending. 	<ul style="list-style-type: none"> • Een concept werkloosheids-regeling voor de BES-eilanden. • Contouren van een regeling voor uitkering begeleider medische uitzending gereed. 	<ul style="list-style-type: none"> • Doel is nog deze kabinetsperiode een werkloosheids-regeling voor werknemers tot stand te brengen. • Idem ten aanzien van een regeling voor uitkering begeleider medische uitzending.
4	Verlagen kosten drinkwater	Het Rijk zet in op structurele subsidie van vast tarief van	€4.500.000 voor CN-breed in 2022 (CN-	IenW en WEB	Afspraken IenW met WEB over	Structurele dekking voor het verlagen	o.b.v. maximale subsidies en bij

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
		drinkwater. De bedragen uit de "tijdelijke subsidieregeling drinkwater BES en RWZI Bonaire" zijn leidend, update met coalitieakkoord middelen en extra IenW middelen is voorzien per juli 2022	envelop). Vanaf 2023 €2.250.000 structureel uit de CN-envelop, aanvullend op structurele bijdrage IenW. Verdeling middelen op basis van aantal aansluitingen.		doorberekenen subsidies naar klanten.	van de vaste tarieven t.o.v. kostprijs.	gelijkblijvende omstandigheden een verlaging kosten van de vaste drinkwatertarieven tot 7 USD per maand.
5	Verlagen kosten telecom	Het Rijk zet structureel in op het verlagen van de kosten van telecom	€2.000.000 voor CN-breed in 2022 (CN-envelop). Vanaf 2023 €2.250.000 structureel uit de CN-envelop, aanvullend op €1.250.000 structureel van EZK. Verdeling middelen op basis van aantal aansluitingen	EZK en OLB	Afspraken EZK met OLB/telecombedrijf over doorberekenen subsidies naar klanten	Verlaagd maandelijks telecomtarief voor de burger tov ongesubsidieerde tarieven.	Verlaging kosten van levensonderhoud voor de lokale bevolking.
6	Verlaging woonlasten	Verlaging van woonlasten voor sociale minima door de bouw van een tranche van 204 sociale huurwoningen uit de reeds geplande 500 sociale huurwoningen.	€7.900.000 voor de periode 2022-2024, waarvan €4.300.000 uit de CN-envelop en €3.600.000 van BZK.	BZK	Start bouw tranche 204 woningen		Verlaging kosten van levensonderhoud voor de lokale bevolking.
7	Vervolg opzet Akseso	Het OLB zet de opzet van Sentro Akseso voort, in samenwerking met SZW en VWS: positionering als centrale toegang sociaal domein en verbeteren van de outreachende ondersteuning. Sentro Akseso is een laagdrempelige eerstelijns organisatie voor informatie, advies, integrale wijkontwikkeling en hulp bij vraagstukken op sociaal vlak. De inzet vanuit Akseso sluit aan op de initiatieven die worden opgezet op het gebied van armoedebeleid. Waar mogelijk wordt samenwerking met RCN-unit SZW, Plenchi en VWS gezocht.	In 2022 €560.000 (USD 600.000) via Vrije Uitkering CN-envelop, aanvullend op bestaande middelen. Vanaf 2023 structureel USD 4,6 miljoen, waarvan €2.340.000 (USD 2,5 mln) uit de CN-envelop, post VU, en USD 2,1 mln uit de eigen begroting OLB. Dit zal worden verwerkt in de meerjarenbegroting OLB.	OLB	Implementatie van de verzelfstandiging van Akeso	Doorontwikkeling van Akseso	Maatschappelijke ondersteuningstaken zijn verzelfstandigd en onder één dak ondergebracht. Akseso is kwantitatief en kwalitatief in staat om de taken uit te voeren en geeft blijk van voldoende uitvoeringskracht om de taak van de bijzondere onderstand aan te kunnen.

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
8	Bibliotheek	<ul style="list-style-type: none"> • verzelfstandiging van de bibliotheek; • realiseren van meer geschikte huisvesting; • optimaliseren van de collectie. 	€750.000 (USD 800.000) via Vrije Uitkering CN-envelop	OLB	Exploitatieplan bibliotheek vastgesteld.	Start traject verzelfstandiging bibliotheek.	OLB voldoet aan de verplichtingen zoals deze zijn vastgelegd in de Bibliotheekwet BES.
9	Integrale wijkontwikkeling	<p>Aanpak via burgerinitiatieven in 3 wijken, door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bevordering van de sociale cohesie; • upgraden van sociale en fysieke infrastructuur; • een wijkeconomie te doen ontstaan met projecten zoals plaatsen van greenhouses; recycling van meubels etc. (kringloopwinkel); andere economisch gerelateerde projecten. <p>Nederland wil het openbaar lichaam ondersteunen met kennis en expertise en door desgevraagd mee te denken bij het vormgeven van beleid bij het realiseren van de eigen ambities inzake beheer en behoud van het cultureel erfgoed (ook in relatie tot natuur, erfgoed onderwater en veiligheid), aandacht voor kunst en cultuur binnen en buiten school en voor de bibliotheek.</p>	€1,4 mln. (CN-envelop, posten achterstanden en prioriteiten RA)	OLB	Opstellen actieplannen voor initiatieven van burgers en of wijkorganisaties; start uitvoering uiterlijk in december.	Voortzetting van de in 2022 gestarte initiatieven.	De leefbaarheid in de wijken is op een aanvaardbaar niveau dankzij opheffen van sociaal-maatschappelijke en fysieke achterstanden.
10	Intensivering dienstverlening arbeidsbemiddeling	<p>Het OLB en SZW continueren de hybride samenwerking en maken concrete afspraken over het het verder versterken en ontwikkelen van het Plenchi di Trabou als slagvaardige uitvoeringsorganisatie, waaraan zowel OLB als Rijk een wezenlijke bijdrage leveren.</p> <p>Bij de inzet op arbeidsbemiddeling is er</p>	Vanuit de CN envelop is er 1 miljoen euro beschikbaar voor geheel CN voor intensivering dienstverlening arbeidsbemiddeling. Daarnaast draagt het OLB bij – eventueel met budget, maar in ieder met afdoende personele inzet binnen het Plenchi.	OLB en SZW	Afspraken over de toekomstige focus van het Plenchi, doorontwikkeling van de dienstverlening en de bijdrage die OLB en SZW leveren aan een duurzame hybride samenwerking.	Uitvoering verschillende arbeidsmarkt-programma's en trainingen, naast evaluatie van uitgevoerde programma's in 2022 en 2023.	Inwoners en werkgevers van Bonaire worden door het Plenchi actief geholpen en ondersteund bij de matching op de arbeidsmarkt. Het Plenchi heeft gedegen instrumenten in huis om inwoners voor te bereiden op (beter

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
		bijzondere aandacht voor jongeren.			<p>Uitvoering en evaluatie van verschillende arbeidsmarktprogramma's en trainingen.</p> <p>Uitbreiding instrumentarium en personele bezetting Plenchi (bijv. met een jongerenconsulent), op basis van voorstellen van het Plenchi.</p>		betaald) werk. De stuurgroep bevordert de continue ontwikkeling van de organisatie, die door haar werkzaamheden een kennispartner is voor relevante andere partijen, zoals de ROA.
11	Werken met een beperking	Het OLB en SZW continueren de (hybride) samenwerking in het Plenchi en zetten in op het versterken, uitbreiden en verduurzamen van arbeidsmarktinstrumenten voor mensen met een beperking, zoals loonkostensubsidie, jobcoaching en beschut werk.	Middelen begroting SZW. Voor Bonaire is voor 2022 reeds 530k toegekend middels een bijzondere uitkering en zal er nog ca. 260k volgen. Voor 2023 is 1,1 miljoen gereserveerd en voor 2024 en 2024 1,35 miljoen. Vanuit eilandelijke middelen kan ook worden bijgedragen aan instrumenten voor de doelgroep.	OLB en SZW	Bestaande projecten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden gecontinueerd. Daarnaast zal het Plenchi di Trabou de bestaande instrumenten evalueren (intern of extern), om stappen te kunnen zetten naar verduurzaming. Bij deze evaluaties kan desgewenst ondersteuning worden geboden vanuit SZW.	<p>Bestaande projecten worden gecontinueerd en stapsgewijs uitgebreid.</p> <p>Daarnaast worden bestuurlijke afspraken gemaakt over de voorwaarden voor verduurzaming, financiering vanaf 2025, en de verdeling daarvan tussen Rijk en OLB.</p>	Op Bonaire zijn er adequate en duurzaam gefinancierde instrumenten en regelingen om mensen met een beperking te kunnen laten participeren in de samenleving en op de arbeidsmarkt.

Prioriteit 2: Organisatieontwikkeling en dienstverlening

Aan de basis van een duurzame ontwikkeling van Bonaire staat een sterke en veerkrachtige organisatie. Dit vergt een lange termijn strategie. In 2022 en 2023 ligt de focus op het verder (versneld waar dat kan) uitvoeren van lopende trajecten. Deze projecten moeten een basis vormen voor de verdere organisatieontwikkeling in de daaropvolgende jaren. De beoogde maatschappelijke effecten die hiermee de komende jaren beoogd worden, zijn:

- Transparant en eerlijk bestuur;
- Efficiënte, effectieve en doelmatige organisatie met een sterk verbeterde uitvoeringskracht, die projectmatig én resultaatgericht werkt;
- Eind 2023 is de organisatie van OLB kwantitatief en kwalitatief in balans;
- Eind 2023 is integraal resultaatgericht werken geborgd in structuren en systemen;
- Uitvoeringskracht versterken door middel van kwalitatieve en innovatieve versterkingskracht.

Actiepunten

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
1	Vervolg revitalisatie-traject	In 2022 en 2023 brengt het OLB de plannen voor revitalisering in uitvoering. Hierbij zal de prioriteit liggen bij verbeteren van de leeftijdsbalans in de organisatie en implementatie van mobiliteitsbeleid.	€750.000 (USD 800.000) voor verbeteren leeftijdsbalans (bestaande middelen OLB) €700.000 (USD 750.000) voor mobiliteitsbeleid (2023) (CN-envelop, Vrije Uitkering)	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering personeel- en formatieschouw per directie. • Uitstroom van 25% (34 medewerkers) van de beoogde doelgroep ter bevordering van het revitaliseringsproces binnen het OLB. • Vervolg lopende initiatieven in OLB academie 	<ul style="list-style-type: none"> • Aantrekken van jonge hoger opgeleide medewerkers om de in te vullen vacatures te bekleden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkleining van de disbalans van de organisatieopbouw (momenteel is 35% van de medewerkers 55 jaar of ouder). • Bewerkingen dat binnen de organisatie van het OLB 'de juiste persoon op de juiste plaats op het juiste moment' werkt.
2	Integriteit	Het OLB werkt proactief aan bevorderen van ambtelijke en bestuurlijke integriteit via het Bureau Integriteit, waarbij onder andere wordt ingezet op vergroting van de zichtbaarheid en training van de integriteitscoördinatoren, leidinggevend (in omgaan met vermoedens en meldingen) en ambtenaren (in het omgaan met dilemma's).	Bestaande middelen OLB	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen integriteitsbeleid • Voortzetten opleidingstraject voor integriteitscoördinatoren • Training leidinggevend • Training ambtenaren • Organisatiebreed kenbaar maken van de procedure voor het melden van (vermoedens van) misstanden en 	<ul style="list-style-type: none"> • Vergroten bekendheid Bureau Integriteit • Aanstellen vertrouwenspersonen 	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijkheid over procedure bij integriteitsvraagstukken. • Veilige omgeving waarin medewerkers integriteitskwetsies ter sprake kunnen brengen.

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
					integriteitsschendingen		
3	Versterken organisatie (uitvoeringskracht en bestuurskracht)	<p>Het OLB en BZK werken verder aan de versterking van de bestuurs- en uitvoeringskracht via:</p> <ul style="list-style-type: none"> De uitvoering van het Deelverbeterplan (DVP) wordt met prioriteit voortgezet door het OLB, BZK en IenW ondersteunen. Aanbieden van opleidingen (OLB academie), horizontale mobiliteit, kennisverbreding of verticale mobiliteit en/of outplacement. Pilot uitwisselingsnetwerk VNG Inzet op jeugdparticipatie Ondersteuning op het gebied van wetgeving (o.a. voor het comply or explain traject) Training van ER- en BC-leden <p>Na de zomer van 2022 maken het OLB en BZK verdere afspraken over invulling van het beschikbare budget.</p>	<p>€1.600.000 (middelen BZK), waarvan:</p> <ul style="list-style-type: none"> €667.000 structureel €933.000¹ incidenteel, waarvan €200.000 voor uitvoering DVP 	OLB en BZK (IenW voor ondersteuning DVP)	<ul style="list-style-type: none"> Opstellen voorstel en planning verdere uitrol DVP voor 2022 en 2023 en start met uitvoering Verdere afspraken maken over inzet op bestuurs- en uitvoeringskracht Start uitwisseling tussen gemeenten en OLB (verantwoordelijkheid BZK) Start werving vanuit Curaçao, Aruba en ENL via netwerk en headhunterbureau in ENL 	<ul style="list-style-type: none"> Verdere uitvoering DVP Implementatie van de afspraken gemaakt in 2022 	<ul style="list-style-type: none"> PUB opgezet als onderdeel DVP; versterkte uitvoeringskracht R&O door uitvoering DVP Professionalisering van bestuur en ambtelijk apparaat Verbeterde kennisuitwisseling Versterkte capaciteit voor wetgevingsprogramma's Verlaging van de drempel voor jongeren om zich (politiek) in te zetten voor de ontwikkeling van het eiland
4	Verbeteren financieel beheer	<p>Het OLB zorgt voor een solide fundament ten aanzien van een beheerste en integere uitvoering van de bedrijfsvoerings-processen, waarbij de externe accountant over de jaarverantwoording 2022 en daarop volgende jaren tot de conclusie kan komen dat een goedkeurende controleverklaring afgeven kan worden voor zowel getrouwheid als financiële rechtmatigheid.</p> <p>Het OLB geeft voortvarend uitvoering aan een door BZK goedgekeurd plan van aanpak 'financieel beheer op orde'.</p>	€500.000 (USD 528.000) CN-envelop, post achterstanden	OLB	<ul style="list-style-type: none"> Versterken van de organisatie door het aantrekken van de nodige expertise Wegwerken achterstanden Actualisatie noodzakelijke regelgeving Start twinning en actioning learning controllers en adviseurs en onderhoofd FIN 	<ul style="list-style-type: none"> Empowerment en motivatie van de huidige medewerkers Borgen van rollen en verantwoordelijkheden door trainingen en opleidingen Werkprocessen up to date Kennisoverdracht 	Een stabiel fundament leggen ten aanzien van de uitvoering van de bedrijfsvoerings-processen, waarbij wordt toegewerkt naar een goedkeurende accountants-verklaring voor zowel getrouwheid als ook rechtmatigheid over de jaarverantwoording 2024.

¹ Onder voorbehoud van de goedkeuring van de begrotingswijziging door de 1e en 2e Kamer

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
5	Versterken juridische advisering	Het OLB werkt aan een versterking van de afdeling juridische en algemene zaken, met als doel een afdeling te creëren waarin alle benodigde juridische expertise voor het OLB in huis is dan wel eenvoudig extern kan worden aangetrokken.	€740.000 (USD 780.000) (CN-envelop, post achterstanden)	OLB	<ul style="list-style-type: none"> Inhaalslag van de bestaande wetgevingsachterstanden. Deze is voornamelijk gericht op het wegwerken van de achterstanden van bezwaarschriften en oude regelgeving vernieuwen. Daarnaast wordt ook aandacht gegeven aan publicatie van de regelgeving. Interne opleiding 3 wetgevingsjuristen en opzet twinning CN en ENL. 	Vervolg van de in 2022 ingezette acties.	In Q1 2023 is het wegwerken van bestaande wetgevingsachterstand en gestart
6	Strategie digitalisering	Het kabinet lanceert een integrale strategie voor digitalisering in Caribisch Nederland, op basis van de bredere digitaliseringsagenda.	n.v.t.	BZK		Oplevering strategie digitalisering CN	Strategie voor digitalisering, die startpunt kan zijn voor verdere digitaliseringsinitiatieven in Caribisch Nederland
7	Onderzoek Vrije Uitkering	In 2022 en 2023 voert het Rijk onderzoek uit naar de hoogte van de vrije uitkering en betreft hier de openbare lichamen bij. ^{2;3}	n.v.t.	BZK			Inzicht in de kosten die gepaard gaan met de uitvoering van de eilandelijke taken

² Het ministerie van IenW gaat akkoord met deze bestuurlijke werkafspraken en met een onderzoek naar de hoogte van de Vrije Uitkering, op de expliciete voorwaarde dat IenW geen taken en/of verantwoordelijkheden van Bonaire overneemt en IenW niet gehouden is cq kan worden huidige en toekomstige eilandelijke ambities te financieren.

³ Bestuurscollege Bonaire neemt kennis van deze disclaimer van IenW maar is het niet eens om deze randvoorwaarde aan de voorkant van het onderzoek naar de Vrije uitkering te stellen. Bestuurscollege wacht de resultaten van het onderzoek naar de hoogte van de Vrije uitkering af.

Prioriteit 3: Ruimtelijke Ontwikkeling en Economie

Bonaire ontwikkelt snel en de ambitie is om dit op een duurzame manier te laten verlopen. Een heldere visie op en aanpak van de ruimtelijke ontwikkeling, maar ook inzet op verbetering van het beroepsonderwijs, is nodig om wonen mogelijk en betaalbaar te houden voor de lokale bevolking, natuur te beschermen en herstellen en tegelijkertijd duurzame economische ontwikkeling te faciliteren.

Actiepunten

	Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
1	Vaststellen kadernota en implementatie grondbeleid	Het OLB werkt in 2022 toe naar een door de ER vastgestelde kadernota grondbeleid, waarin in ieder geval de adviezen van de Rijksrecherche uit 2018 ten aanzien van grondbeleid een plek krijgen en stelt voor de uitvoering een implementatieplan op.	n.v.t.	OLB	<ul style="list-style-type: none"> Aanbieding nieuwe kadernota Grondbeleid aan de ER ter vaststelling Opstellen implementatieplan en verordening 	Uitvoering implementatieplan grondbeleid	Eerlijk en transparant grondbeleid
2	Opstellen ruimtelijke Ontwikkelingsprogramma Rijk	BZK werkt verder aan het opstellen van een ruimtelijke ontwikkelingsprogramma CN, waarin de kaders worden vastgelegd voor RO-beleid in Caribisch Nederland. De minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening werkt samen met de eilanden aan een Beleidsagenda volkshuisvesting en ruimtelijke ordening Caribisch Nederland. Dit moet bijdragen aan het bevorderen van de beschikbaarheid van betaalbare woningen en inrichting van de ruimte.	n.v.t.	BZK	Verkenning opzet RO-programma	Voltooing RO-programma	Duidelijkheid over de kaders waarbinnen ruimtelijke ontwikkeling op de eilanden kan plaatsvinden.
3	Uitvoering eerste fase Natuur- en Milieubeleidsplan (NMBP) 2020-2024 en uitvoeringsagenda NMBP Bonaire	OLB en LNV/IenW/BZK werken verder aan de uitvoering van het Natuur en Milieu Beleidsplan 2020-2030 (NMBP) voor Bonaire in het kader van de vastgestelde uitvoeringsagenda voor Bonaire. De agenda gaat uit van een aantal doelen specifiek voor: <ul style="list-style-type: none"> verbetering waterkwaliteit afvalbeheer 	In het coalitieakkoord 'omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' is in totaal 35 miljoen euro vrijgemaakt voor de resterende periode van fase 1 (2022-2024) van het NMBP	OLB i.s.m. LNV, IenW, BZK, OCW en EZK	<ul style="list-style-type: none"> Vaststellen uitvoeringsagenda 2022-2030 Aantrekken van de benodigde aanvullende capaciteit bij het OLB ten behoeve van de uitvoering in de periode 2022-2025. 	Voorzetting van de uitvoering van de plannen zoals vastgesteld in de uitvoeringsagenda's	Meer aandacht en begrip voor de cultuur en natuur van de eilanden. Uiteindelijk: afronding van fase 1 van het NMBP en de uitvoeringsagenda. De

Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
	<ul style="list-style-type: none"> Natuurherstel van land en water waaronder koraal <p>Deze doelen worden bereikt door middel van een integrale gebiedsaanpak waarbij wordt ingezet op de verschillende drukfactoren.'</p> <p>De inzet sluit aan op het coalitieakkoord dat de unieke cultuur en natuur van Bonaire, Saba en Sint Eustatius, zowel boven als onder water, beter wil beschermen. Voor het cultuurdeel zal ook OCW betrokken zijn.</p> <p>Bij de uitvoering van het NMBP faciliteert het Rijk in capaciteit door beschikbaar stellen van middelen voor projectleiders en programmamanagers, ondersteuning vanuit Rijksonderdelen zoals RVO en RWS en facilitering van actieve en gerichte aansturing op NMBP en de uitvoeringsagenda door positionering van programmamanager op management niveau.</p> <p>Sturing op de uitvoering van het NMBP en de agenda vindt plaats in de Stuurgroep Land en Water, waarbij de programmamanager NMBP Bonaire coördineert.' Op dit moment vindt in opdracht van de stuurgroep een evaluatie plaats van de uitvoering van natuurbeleid op Bonaire (organisatorisch, financieel en juridisch).</p> <p>Gezien de grote afhankelijkheid van het verbeterplan DRO voor het slagen van de uitvoering van de</p>	<p>voor Caribisch Nederland. Dit is ter aanvulling op de resterende middelen uit het project Koraalherstel (7,2 mln.) uit de regio envelop.'</p> <p>Voor Bonaire is in totaal indicatief 13,5 mln. euro gereserveerd voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> de gebieden <ul style="list-style-type: none"> a.zuid/ lac, b. terrassen-landschap en nieuwe natuurgebieden, c.plattellandsgebieden d. waterpark e. Washington slagbaai f. urbaan programma water <p>visserij, handhaving, toerisme, ruimtelijke ontwikkeling en waterretentie.</p>		<ul style="list-style-type: none"> Kwartiermaken voor een goede uitvoering van het NMBP met aandacht voor de benodigde capaciteit, Beoordeling en besluitvorming over uitkomsten evaluatie natuurbeleid Bonaire. 		<p>uitvoering van het NMBP over de periode 2020-2024 wordt geëvalueerd op basis waarvan de uitvoering van fase 2 (2025-2030) wordt bepaald'.</p> <p>Dusdanige bescherming van land- en marine biodiversiteit en milieuwaarden dat lange termijn (economische) ontwikkeling van het eiland op een duurzame manier gewaarborgd is.</p>

Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat	
	<p>agenda zal de stuurgroep Land&Water de uitvoering van het verbeterplan volgen en zo nodig aansturen.</p> <p>Wanneer het PUB in uitvoering komt zal NMBP zal onder het PUB (Deelverbeterplan) komen te vallen.</p>						
4	Handhavingsbeleid	Het OLB stelt een handhavingsbeleidsplan, inclusief handhavingsprogramma, werkwijze en prioriteiten voor handhaving vast en start de uitvoering in 2022.	Bestaande middelen OLB	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Handhavingsbeleidsplan en – programma vastgesteld door BC • Start uitvoering en noodzakelijke ontwikkeling directie T&H olv externe projectleider. • Kennisdeling mbt digitale search handhaving Wonen (oa Amsterdam) • Noodzakelijke uitbreiding beleidsondersteuning directie. 	Vervolg uitvoering	Consequente en tijdige handhaving vanuit het OLB
5	Verbetering beroepsonderwijs	OCW en het OLB verkennen de intensivering van regionale samenwerking op het gebied van het beroepsonderwijs.	Vanuit de CN envelop is €500.000 beschikbaar voor geheel CN in 2022 en €1 miljoen structureel voor geheel CN vanaf 2023.	OCW en OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Versterking samenwerking opleidingen hospitality vanuit het leerhotel op Curaçao. • Verduurzaming van het stagefonds voor mbo-studenten die een stage elders in het koninkrijk doen (Europees Nederland of één van de andere eilanden); • Verkennen van regionale samenwerking in beroepsopleidingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Verdere versterking samenwerking • Opstarten van regionale samenwerking in beroepsopleidingen verpleegkunde en mogelijk andere opleidingen in het zorgdomein. • Uitrol van regionale samenwerking ihkv 'Samen Opleiden' voor het opleiden van onderwijsonder- 	<p>Studenten zijn beter toegerust voor hun toekomst, studenten kunnen een volgende stap maken.</p> <p>Leden van de gemeenschap kunnen een baan krijgen in de broodnodige sectoren als ze eenmaal zijn opgeleid.</p>

Actie	Beschrijving	Budget	Verantwoordelijk	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Eindresultaat
				verpleegkunde en mogelijk andere opleidingen in het zorgdomein. <ul style="list-style-type: none"> Verkenning van regionale samenwerking ihkv 'Samen Opleiden' voor het opleiden van onderwijsondersteunend personeel. 	steunend personeel.	

Financiële afspraken

Tabel 1 – Algemeen overzicht

Prioriteit 1: Sociale agenda			
Actie	OLB (incl deel CN-envelop)	Departementen (incl deel CN-envelop)	
1	Verdere uitvoering armoedebeleid	€1 mln., CN-envelop, posten achterstanden en prioriteiten RA (zie tabel 2)	
2	Verhoging minimuminkomen en minimumuitkeringen		€587.0000 in 2022 en €6.501.000 in 2023 voor CN-breed (CN-envelop). Verdeling naar rato van feitelijke besteding. Dit betreft voor 2023 een maximumbedrag (afhankelijk van ruimte die werkgevers zien om WML te verhogen).
3	Modernisering socialezekerheidsstelsel		€700.000 in voor implementatiekosten 2023 voor CN-breed (CN-envelop)
4	Verlagen kosten drinkwater		€4.500.000 voor CN-breed in 2022 (CN-envelop). Vanaf 2023 €2.250.000 structureel uit de CN-envelop voor CN-breed, aanvullend op structurele bijdrage IenW.
5	Verlagen kosten telecom		€2.000.000 voor CN-breed in 2022 (CN-envelop). Vanaf 2023 €2.250.000 structureel uit de CN-envelop, aanvullend op €1.250.000 structureel van EZK.
6	Verlagen woonlasten		€7.900.000 voor de periode 2022-2024, waarvan €4.300.000 uit de CN-envelop en €3.600.000 van BZK.
7	Vervolg opzet Akseso	In 2022 €560.000 (USD 600.000) via Vrije Uitkering CN-envelop, aanvullend op bestaande middelen. Vanaf 2023 structureel USD 4,6 miljoen, waarvan €2.340.000 (USD 2,5 mln) uit	

		de CN-envelop, post VU, en USD 2,1 mln uit de eigen begroting OLB.	
8	Bibliotheek	€750.000, CN-envelop, post VU	
9	Integrale wijkontwikkeling	€1,4 mln., CN-envelop, posten achterstanden en prioriteiten RA (zie tabel 2)	
10	Intensivering dienstverlening arbeidsbemiddeling		Vanuit de CN envelop is er 1 miljoen euro structureel beschikbaar voor CN-breed.
11	Werken met een beperking		Middelen begroting SZW (verstrekkt via bijzondere uitkeringen). Voor Bonaire is in 2022 reeds 530k toegekend en zal er nog ca. 260k volgen. Voor 2023 is 1,1 miljoen gereserveerd en voor 2024 1,35 miljoen.
Prioriteit 2: Organisatieontwikkeling en dienstverlening			
Actie		OLB (incl deel CN-envelop)	Departementen (incl deel CN-envelop)
1	Vervolg revitalisatietraject	€1.450.000 (bestaande middelen OLB en CN-envelop, post VU)	
2	Integriteit	Bestaande middelen OLB	
3	Versterking organisatieontwikkeling		€1.600.000 (middelen BZK), waarvan: <ul style="list-style-type: none"> • €667.000 structureel • €933.000⁴ incidenteel, waarvan €200.000 voor uitvoering DVP
4	Verbeteren financieel beheer	€500.000 CN-envelop, post eilandelijke achterstanden (zie tabel 2)	
5	Versterken juridische advisering	€740.000 CN-envelop, post eilandelijke achterstanden (zie tabel 2)	
6	Strategie digitalisering		n.v.t.
7	Onderzoek Vrije Uitkering		n.v.t.
Prioriteit 3: Ruimtelijke ontwikkeling en economie			
Actie		OLB (incl deel CN-envelop)	Departementen (incl deel CN-envelop)
1	Vaststellen kadernota en implementatie grondbeleid	n.v.t.	
2	Opstellen ruimtelijke Ontwikkelingsprogramma Rijk		n.v.t.
3	Inzet op het Natuur- en Milieubeleidsplan (NMBP)		€35 mln. (incidenteel) voor CN-breed vanuit RA
4	Handhavingsbeleid	Bestaande middelen OLB	
5	Verbetering beroepsonderwijs		€500.000 voor geheel CN in 2022 (CN-envelop) en vanaf 2023 €1 miljoen structureel voor geheel CN (CN-envelop)

⁴ Onder voorbehoud van de goedkeuring van de begrotingswijziging door de 1e en 2e Kamer

Tabel 2 - Verdeling budgetten eilandelijke achterstanden en prioriteiten RA 2022 en 2023

	2022	2023		Totaal
	Eilandelijke achterstanden (totaal €2,2 mln voor BON)	Eilandelijke achterstanden (totaal €1.925.000 voor BON)	Prioriteiten Regeerakkoord eilandelijke taken (totaal €1.650.000 voor BON)	
Verdere uitvoering armoedebeleid	€500.000		€500.000	€1.000.000
Integrale Wijkontwikkeling	€700.000	€200.000	€500.000	€1.400.000
Verbeteren financieel beheer	€500.000			€500.000
Versterking juridische advisering	€500.000	€240.000		€740.000
Totaal	€ 2.200.000	€ 440.000	€ 1.000.000	€ 3.640.000